

Melyik is nehezebb?

Társalgás közben kilencvenfokos fordulatot vett a téma. A forradalomról kérdezett valaki, s azt állította, hogy a forradalom mindössze egy pillanatig tart, s ha az megtörtént, utána a dolgos és egyforma hétköznapi következőknek, majd a megemlékezéseknek.

— Úgy vélem, hogy egyformák és csendesek a napok, amelyek óramű pontossággal követik egymást. Irigylem az őseimet, akik igazi forradalmat vívtak és győztek. Nekem mi marad? A kora reggeli autóbusz, mely háztól házig, az otthonomtól a gyárig elszállít mindennap, s vissza.

Egy pillanatig csend támadt a társalgók között. Talán azon elmélkedtek, hogy rosszkor születtek, hiszen a dicsőséget már korábban learatták, az elődök. Később hevessé vált a vita. A forradalom nem egy pillanat dolga, amikor a fegyverek is dörögnek az csak a kezdet. „Az a tíz nap, amely megrengette a világot, a forradalom elindítója volt” — mondta az egyik fiatal, a lényeg azután következett, a kivívott győzelem megtartása, a szocializmus megteremtése. — Ezek nagy szavak — folytatta a partner —, én azt szeretném tudni, hogy te, ő, vagy én mit nevezhetek a mindennapi földadataimban forradalmi cselekedetnek?

Vallottak önmagukról, munkájukról, aprónak tűnő harcaikról a családban, a baráti körben, a főnökök és beosztottak kapcsolataiban. Az önmagával is harcban álló, önmagát is kereső egyik beszélgetőnk egyetemet végzett fiatalasszony. Műgyegetem szerzett diplomát, férjet, s mire megszáradt mérnöki oklevelén a tinta, megszületett a kisfia is. De ne én, mondja el ő a továbbiakat:

— Akkor azt hittem, minden simán megy tovább. Állást igen, lakást nem kaptunk. Ez nem is volt különösebb meglepetés, hiszen sejtettük, hogy a lakás csak később jön. Előbb a rokonságnál húzódtunk meg, majd albérletben. A városhoz közel, egyik nagyüzem telepén kezdtem munkához. Elhanyagolt, gyenge üzem fogadott. A telepvezetők egymásnak adták a kilincset, még meg sem melegedtek, máris tovább álltak. Rossz volt a munkaszervezés, állandóan anyagihiánnyal bajlódottak, emiatt a munkafegyverem a mélypontra süllyedt. A morál elvesztette szerepét. Nem csupán a hivatalos kapcsolatokban, a munkavégzésben, hanem az emberi magatartásban is.

Egy pillanatnyi szünet következett, amelyet kihasznaáltak a többiek. Közbevágtott valaki:

— Nem a vitaközlés kedvéért mondom, de ez a terep igazán tette ingerelhet bárkit, akiben van egy parányi akarat, cselekvő szándék! Mi ez, ha nem forradalmi lehetőség a szürkének ítélt mindennapokban? Igazam van?

— Természetesen — folytatta a fiatalasszony —, engem is nagy ambíció kapott el, elhatároztam, hogy mindent megváltoztatok. Olyan lesz az a kisüzem, ahogyan a nagykönyvben meg van írva. Rend, fegyelm, magas termelékenység, kiváló minőség. Majd róltunk beszélnek a vállalatnál, sőt még fölfebb is. Majd azt mondják: ez igen, így kell ezt csinálni, vegyenek példát a S-i

telepről. Az éppen akkori vezető szívesen fogadott, de mintha mást várt volna. Férfi munkaerőt, nem pedig nőt, különösen nem gyerekes, kisgyerekes anyát. A mérnöki végzettségemet nem vonhatta kétségbe, a tudásomat és alkalmasságomat alighanem megkérdőjelezte. Valószínűleg megszokásból. A telepvezető ötven körüli férfi volt, nyolc elemít és rengeteg tanfolyamot végzett. A vállalat központi gyárában munkavédelmi előadó, majd belső revizor volt. A gyárban szükséges rossznak tartották beosztásaival együtt. Mindenbe beleütközött az orrát, kereste a hibákat. Persze hogy nem tapsoltak neki sem a beosztottak, sem a vezetők. Úgy szabadultak meg tőle, hogy kinevezték telepvezetőnek. Azt is mondhatnám, hogy csapdát állítottak számára. Most mutasd meg, okos barátunk, ha annyira tudod a dolgokat! Előtte tizen nem tudták megmutatni.

— A telepen a legrosszabb gépekkel dolgoztak az emberek, a központi és a kettes számú gyárból kiszuperált gyártósorokat adták le az S-i üzemnek, amely ak-

kor került a nagyvállalat kebelébe, amikor a gépalomásokat megszüntették. A termékek is főlősleges rosszak voltak. Ami azt illeti, kellett ezek a gyártmányok, de mondtam azt, hogy özvívz előttié voltak, a vásárlók csak azért vették meg, mert nem kaptak valutát, hogy korszerűt, tiszter különben hozzanak be a lengyelektől? Amikor oda kerültem a telepre, már másnap tisztán láttam, hogy nem tudom megváltani a világot, de azt is észrevettem, ezt senki sem igényli tőlem, kiváltképpen nem a telepvezetőm. Ettől függetlenül nekivágtam. Kétszeresen is bizonyítanom kellett; nő létezem is alkalmas vagyok műszaki irányítóknak, s talán sikerül az állóvizet megmozgatnom, hullámokat indíthatok el...

Volt, aki cinikusodott a társalgásban: — ... amelyek megtisztítják a poshadt állóvizet, partra vetik a leülepedett hordalékot! Naiv vagy te, mondhatom!

— Lehet, hogy naiv vagyok, vagy voltam, de változtatni szerettem volna a megszokott gyártásán. Minden bizonnyal lehetett bennem tájékozatlanság is, mert első alkalommal új gépparkot kívántam az avultak helyett, s legalább olyan termékeket gyártani, melyek zsebvágják az akkori. Megmagyarázta a telepvezető, hogy a mi felszerelésünk csak akkor változik, ha valamelyik városi üzemben lecserélik a gépeket. Erre azonban csak a következő öt éves tervidőszakban lehet számítani. Azt is tudomra adták, hogy mindent úgy kell csinálnom, mint ahogyan elődöm is tette. Két hét múlva kiléptem az üzemből, otthagytam a vállalatot, első munkahelyemet.

Körösből mondták a többiek: — Ez volt a te forradalmad!

Elmentek, szétszéledtek a vitaközlők. Kettőn maradtunk a mérnökével. Fásultnak tűnt.

— Lassan magam is elhiszem, hogy tehetetlen vagyok.

Az S-i üzem után kitűnő ajánlatot kapott. Országos nagyvállalat gyártmányfejlesztési osztályára került. Valójában kutatómunkát végzett. Böven nyílt alkalma, hogy új mintákat kísérletezzen ki, korszerűsítsen korábbi termékeket. Csoportvezetője negyven körüli férfi volt, osztályvezetője ötvenes, gyomorpanaszos, kopasz ember, aki riválist látott mindenki-ben, mivel önmaga tíz esztendőre már semmi újat nem alkotott. Olykor kisebb kiigazításokat hajtott végre az eléje került mintákon, előfordult, hogy teljesen átdolgoztatta a kimintázott szöveget, de az legfeljebb gyengébb lett, mint eleve volt a bemutatáskor. De visszaadom a szót az érintetteknek:

— Mondhatom, hogy ambícióval kezdtem munkához, illetve foglaltam el az új állásomat. Vártam, hogy majd valamelyik kollégám beavat a gyártmányfejlesztési rejtelmekbe, hogy mi az, amit fontosnak vél, s merre induljak el. Csak vártam egy ideig, ismerkedtem a vállalat életével, végigjártam minden üzemszert, alaposan körülnéztem a munkapadok mellett is. Tisztában voltam azzal, hogy mielőtt bármibe belefogok, ismernem kell a technikai felszereltségünket, a technológiai folyamatokat, sőt még a dolgozók képességeit is. A piaci viszonyokra is tekintettel elkezdhett volna az én érdemi munkám is. A csoportvezetőmtől kértem útbaigazítást. Kinyitotta az íróasztalát és öntött egy pohár konyakot, de állandóan az ajtóra pislogott, nehogy valaki észrevegye a megkülönböztetett vendéglátást. Ahogy lehörpintettük az italt, gyorsan visszarakta a poharakat az asztalába. A tekintete fürkészett, vetkőztetett. De minden közeledekéi kísérlet nélkül fejezte be tanácskozásunkat. Apróbb feladatokkal látott el, ami azt jelentette, hogy segítettem a csoport másik tagjának egy szöveget kimintázásában. Később se kaptam önálló feladatot, ezért magam vágtam neki egy új termék kimintázásának. Három hónap múlva jelentkeztem az osztályvezetőmnél, hogy nézze meg és bírálja el. Őt nem érdekelte az egész, a gyomrára panaszkodott és azt mondta, hogy mindenben a csoportvezetőm dönt. A csoportvezetőm már tudott arról, hogy a nagyfőnöknél jártam az új gyártmánnyal, sértődötten fogadott. Egy óráig nyaggatott, míg kibökte, hogy ha több sikerre vágyom, legyek vele szemben okosabb. Ha nem, csináljak amit akarok.

Kérdőn néztem rá. Tekintetéből kiolvastam, hogy csalódott, lendületét fékek fogták közre. Száguldás helyett ballag csupán az úton.

— Tehát, mit csináljak? Hagyjam el ezt a pályát? Talán az lenne a legokosabb, — mészázott.

Búcsúzóul csak motyogtam valamit. Ne hagyja abba, — magyaráztam. Vágjon neki naponta újra és újra, vívja meg mindennapjai forradalmát, kétszetsen olyan új gyártmányt, amelyet nem hagyhatnak szó nélkül, amelyet elismernek a vevők és keresnek. Az a fő, hogy higgyünk cselekedeteink igazi hasznosságában. Ez a folytatása annak, amit az elődeink elkezdtek. Hogy melyik nehezebb? Az övéké volt-e, vagy a mienké? Nem is tudom.

GAZDAGH ISTVÁN

Tanítások és tanulságok

Az osztályt betöltő dobent csendet ma is hallom. A „mester” (magunk között így hívtuk az iskola egyetlen tanári oklevéllel rendelkező pedagógusát) láthatóan bajban volt: a lázadás és a forradalom, az ösztönösség és a tudatosság különbségeit igyekezett volna megéreztetni, a kétféleséget az absztrakcióra kevésbé fogékony gyermekfejek más-más sarkába elültetni. „Te vagy az úr, ti a hajcsárok” — gallérról fogva emelt ki néhányunkat a padokból. „A többiek mind rabszolgák.” Ügyetlenkedtünk, félszeg mozdulatokkal és bizonytalan szavakkal játszottuk szerepeinket. A hajcsárok jöttek bele leghamarabb és legtökéletesebben. Az egyik lökdönsi kezdte a rabszolgákat, a többi vérszemet kapott... Később állt a lázadás, amikor a mester éves kiáltása félbeszakította a játékot. Az egyik rabszolga felbukott, szerencsétlenül, éppen a katedra sarkának esett, az orrából vér szivárgott. A dobent csendet ma is hallom.

A forradalmat már nem játszottuk el.

A nyáron az üdülőfalu zegzugos utcáin fölfegyverzett gyerekcsapatot figyeltem. Vajon királyuk van? Vagy hadvezérük? Esetleg partizánok meg fasiszták? Lázadás van-e, vagy forradalom, vagy háború? Detektívek voltak és banditák. A főfelügyelő: a legdrágább pisztoly tulajdonosa.

A forradalmat mi sem játszottuk el akkor, de jöttek az igazi, nyiladozóbb értelemmel hallgatott történelemórák, szorgalmasan olvasgattam tankönyveket; majd jegyzetek, tanulmánykötetek, folyóiratcikkek, speciálkollégiumok; a gyakorló iskola, nem a „te vagy az úr, te a szolga”-féle dramatizálásokkal, hanem applikációval, diákepekkel, írásvetítővel, tévével; jöttek a viták a barátokkal, a szemináriumok, az ország-világjárások, az esti egyetem; és tapasztalások egy s másról mely mára történelemnek minősül.

Jó néhány éve már ez a korosztály tanít. Iskolában, vagy máshol. Amiből ismeret-tapasztalatát veheti, amire támaszkodhat: nagyjából a fentebb leírtak.

Nézegetem a történelemből felvételizők tesztlapjait. Némi választuk a lexikálisnak nevezett ismeretanyag elképesztő „lyukairól” árulkodik. Az „esszékérdések”, az összefüggések látásait kutató, véleményét kérő feladatok megoldása nem rosszabb, nem jobb az előbbieknél. De a hibák szarvashibák, megdöbbentők és elgondolkodtatók. Olvasom az összefoglalásokat szociológiai jellegű, pedagógiai ambícióknak köszönhető, a diákok történelmi ismereteit kutató felmérésekről. Keserves olvasmányok. Faggatom a gimnazistát: nem szereti a történelmet. Nem érti. A kémia-

ban vagy a fizikában sem egyszerűek a dolgok, de tanulással áttekinthetővé válnak, mindennek okát lehet felfedezni, a dolgok tehát megmagyarázhatók, a szabályok és a kivételek mindig érvényesülnek. A történelmet káoszknak látja a természet törvényeinek rendszerét nehézség nélkül befogadó elme. Vajon mi gátolja, hogy társadalmi törvényeket is tisztán lásson? Nézem az író és az Országos Pedagógiai Intézet munkatársának nyilvános levélváltását a történelmitanítás egyes jelenségeiről; az íróknak kell igazat adnom.

Böngészem a statisztikákat: a felsőoktatási intézményekben a történelemmel párosított szakokra hosszú évek óta a legnagyobb a túljelentkezés. Kérdegetem a felvetteket: „máshová nem pályázhattam volna eséllyel, túl nagyok a követelmények?” „úgy voltam vele, itt csak úlni kell és magolni, a szorgalom elég az eredményességhez”; „jó az írás- és beszédkézségem, az írtai vizsgákon ezzel is kivághatja magát az ember”; „érdekel a történelem”. Forgatom a nemrég lezajlott I. országos ifjúságmozgalm-történelmi diákseminárium anyagát. „Az ifjúság növekvő érdeklődése a történelem iránt szükségessé teszi...” (Kérdezem az ott jelen volt szegedieket, mondják, hogy a hallgatóság ámultan figyelt, amikor például a NÉKOSZ-ról volt szó, a röptében megejtett véleménykutatás tiz megkérdéztette közül nyolc vizontkérdézt: mi az, hogy NÉKOSZ?) Hallom, hogy egy szegedi iskola valamennyi osztálya dokumentumkiállításal emlékezik az Októberi Forradalom évfordulójára, az osztályok versenyben vannak, aki a legjobb anyagot hozza össze, jutalomban részesül. Nézegetem a felnőttek hasonló tematikájú dokumentumtárlatát, szocialista brigádok munkásai csinálták. Figyelem a történelmi tárgyú tévésorozatok roppant népszerűségét, és konstátalom a hiányérzet egyre szélesebb körű jelentkezését: az értékes külföldiek között miért nincs több magyar történelmi film? Látom a tudósok és a kiadók igyekezetét a népszerű történelmi kiadványok sűrítésére, tudom hogy valóban népszerűek.

Hallgatom érdeklődő fiatalok vitáit történelmi sorsfordulókról — tele tévhitekkel, legendákkal, sajtátá nem vált, brosúrákból kölcsönzött sémamondatokkal.

„Az ifjúság növekvő érdeklődése a történelem iránt szükségessé teszi...” A most „tanítóknak” — iskolában, vagy máshol — nagyon átgondoltan, de halaszthatatlanul kellene optimálisabb irányba indulniuk. Az évfordulós ünnepnapok is alkalmas idők a gondolkodásra.

SULYOK ERZSÉBET

Sztyepan Csicsipacsov:

Térkép előtt

A világ sebei égnek, sózza őket az idő. A fájdalom, mint komor ének, verseimbe visszajő.

Zúg-szakad az égi vászon, magasokban fém süvít, fojtó por ül a virágon, kő neveli kölykeit.

Leszakadhat év az évről, az idő sem menedék — napalmok tüzes hegétől kínjában üvölt a rét.

Előttem megannyi égő, hol a föld nyög, hol a szél, Afrika mély tenyeréből hamvak szállnak, dől a vér.

Van akin a világ átlát, kit sors emelt, s meggyötört, Allende igazságát halmában őrsi a föld.

S van, ki szabadsággal háza! hőnek mímelve magát, és egyetlen tollvonással megrendeli a halált.

Félplanétán sebek égnek, sózza őket az idő... A fájdalom, mint komor ének verseimbe visszajő.

(Havas Ervin fordítása)

Kovács Miklós:

Kenyér

Negyvennégy ösze. Állt a front. A vetés felmaradt.

Tankcsapdák, bombatölcsérek fölé, s nem búvó magra hullt a tél hava. Tavaszí búra sem volt. Árho zab került a földbe csak, krumpli, kukorica. S így telt el negyvenöt, és léptünk

(negyvenhatba át, mikor kiszült az utolsó kenyér, s morzsáit is eltakarta a tél. És rántórt akkor az az kenyértelen kétszáz nap, mikor híába volt puliszka, görhe, krumpli még, a megszokott tészta-ebédek, szalonna-vacsorák, szelet kenyér, tej-reggelik helyett.

Nem volt kenyér, s ez, bár nem volt

(nyomor, mint a kifosztott ország anyni otthonában, s vérző hiánytól sem szenvedte szívünk, mint anynié, fogoly testvérnek, elesett lapának — megkínzott mégis, oly szűkölködés szakadt le ránk, kenyéren nőtt kicsikre —, gyötrelme évek távolán is átsajog.

S mikor negyvenhat nvarán új búza nőtt, kövér kalászok aró nélküli szőben, s a kasza alól szinte malomkövek alá került a mag, s kiszült fehér kenyérnek, s hatalmas, szén karéi anvánk kezéből lett tányérunk és bögrénk koszorúja, s vele együtt a bizó jó remény, hogy többé soha-soha nem lesz

[másképp —

az volt a legszebb ünnep asztalunknál, idáig áradó illattal, ízzel...